

**УНИВЕРЗИТЕТ "СВ.КИРИЛ И МЕТОДИЈ" - СКОПЈЕ
ПРИРОДНО - МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ
ИНСТИТУТ ЗА ГЕОГРАФИЈА**

БИЛЈАНА ГЛИГОРОВА

**ТУРИСТИЧКА ВАЛОРИЗАЦИЈА НА
ДЕМИРКАПИСКИОТ РЕГИОН**

-МАГИСТЕРСКИ ТРУД-

СКОПЈЕ 2012

Ментор: Проф. Д-р Никола Панов

Природно-математички факултет, Скопје
Институт за Географија

Членови на комисија: Проф. Д-р Никола Панов
Природно-математички факултет, Скопје
Институт за Географија

Проф. Д-р Благоја Маркоски
Природно-математички факултет, Скопје
Институт за Географија

Проф. Д-р Ристо Мијалов
Природно-математички факултет, Скопје
Институт за Географија

Датум на одбрана: _____

Датум на промоција: _____

Научна област: **ГЕОГРАФИЈА**

ТУРИСТИЧКА ВАЛОРИЗАЦИЈА НА ДЕМИРКАПИСКИОТ РЕГИОН

АПСТРАКТ

Во овој магистерски труд, предмет на истражување е да се добијат реални сознанија за мотивите кои даваат можност за развојот и унапредување на туризмот во Демиркапискиот регион.

За таа цел во трудот е направен обид да се претстави Демиркапискиот регион со неговите карактеристики и специфики кои можат да влијаат за градење на туристичката понуда. При тоа анализирана е природно-географската положба од повеќе туристичко-географски аспекти и нејзино влијание врз развојот на туризмот, обработени се природно-географските и антропогените вредности во Демир Капија кои се извонредно значајни потенцијали за развој на туризмот.

Секој од овие сегменти ќе биде претставен посебно, а врз база на добиените сознанија, ќе видиме како тие можат да влијаат за развојот и унапредување на туристичкиот промет во Демир Капија и нејзината околина.

На крајот го согледаваме местото и улогата на регионот во туристичкото стопанство на Република Македонија и перспективите за развој и планирање на туризмот во Демиркапискиот - туристички регион.

(ПРЕВОД НА НАСЛОВ)

ABSTRACT

СОДРЖИНА

I.1.ВОВЕД.....	3
2.МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП ВО НАУЧНО ИСТРАЖУВАЧКАТА РАБОТА	
II.ТУРИСТИЧКО-ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА	
1. Географска положба.....	4
2. Туристичко-географска положба во однос на главните комуникациски правци	
3. Туристичко-географска положба во однос на останатите туристички мотиви.	
III.ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ КАКО ФАКТОР ЗА ТУРИСТИЧКА ВАЛОРИЗАЦИЈА.....	7
1.1. Геолошка еволуција и градба на релјефот.....	8
1.2. Релјефни особености.....	8
1.3. Климатски карактеристики.....	9
1.4. Хидрографски карактеристики.....	12
1.5. Педолошки биогеографски карактеристики.....	13
IV.СОЦИО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ	
V.АНТРОПОГЕНИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ КАКО ФАКТОР ЗА ТУРИСТИЧКА ВАЛОРИЗАЦИЈА.....	
1.Културно-историски споменици	
2.Манифестации	
3.Етно-социјални вредности	
VI. МАТЕРИЈАЛНА БАЗА ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ.....	19
1.Рецептивни фактори	
2.Комуникативни фактори	
VII.ПРЕГЛЕД И РАЗВОЈ НА МОЖНИТЕ ВИДОВИ ТУРИЗАМ ВО ДЕМИРКАПИСКИОТ РЕГИОН	
1.Селски туризам	
2.Вински туризам	
3.	
2. ПРОЕКЦИЈА НА ОБЛИЦИТЕ НА ТУРИСТИЧКИОТ ПРОМЕТ.....	20
ЗАКЛУЧОК.....	22
ЛИТЕРАТУРА.....	23

I. ВОВЕД

Туризмот преставува една сложена и специфична општествено - економска и просторна појава. Тој се огледа преку постојани масовни миграции на луѓето од емитивните (туристичка побарувачка), кон рецептивните (туристичка понуда), простори и истиот се карактеризира со општа мобилност и движење на населението. Ова е резултат на состојбите во кои работи и живее современиот човек и повеќе од сигурно е да се очекува ваквите тенденции да продолжат и во наредниот период и тоа со поголем интензитет. Значи потребата за одмор и рекреација е присутна кај најголем дел од населението во светот, а истата станува една од најзначајните човекови потреби на модерното време. Задоволувањето на таа, како и на другите туристички потреби е можно само во атрактивните простори кои квалитетно се разликуваат од оние во кои се создава потреба.

Преглед на истражувањето во овој магистерски труд е развојот и денешните карактеристики во Демиркапискиот регион. Во истиот се презентирани условите и потенцијалите за развој на туризмот преку туристичко-географската положба, природните, антропогените и социо-географските карактеристики како фактор за развој на туризмот.

Природно географските мотиви на овој простор се релативно поволни и би требало да се валоризираат и искористат во вистинска насока. Целта на трудот не е детално да се прикажат и анализираат природните услови, туку да се истакнат како мотиви кои даваат можност за развој на туризмот.

Што се однесува до антропогените мотиви значајни за развојот на туризмот, во Демиркапискиот регион, тие самостојно не можат да преставуваат мотив за помасовни туристички движења. Поради тоа нивната валоризација во овој регион треба да се врши од аспект на дополнување и збогатување на содржината на престојот, односно да се сфати како корективен фактор.

Со ваквиот приод се дава придонес во одредувањето на значењето во овој регион, изградбата на сместувачки капацитети и категориите на истите.

Ваквиот природ е особено значаен за оние простори во кои туризмот не е сеуште доволно развиен. На овој начин не само што се утврдуваат погодностите за развој на туризмот, туку и факторите кои го забавуваат или оневозможуваат туристичкиот развој, кои до колку е можно треба да се дотеруваат, корегираат или отстрануваат како пречки во неговиот развој.

Изобилството од природни реткости во Демиркапискиот регион, археолошките и спелеолошките наоѓалишта, ретки животински видови, богатата флора и фауна, како и убавата клисура само го потврдуваат фактот дека во Демир Капија може да се развива еколошки-културен туризам.

ПРЕДМЕТ, ЦЕЛИ И МЕТОДИ НА ПРОУЧУВАЊЕТО

Подрачјето што е предмет на интерес на овој магистерски труд **ТУРИСТИЧКА ВАЛОРИЗАЦИЈА НА ДЕМИРКАПИСКИОТ РЕГИОН** претставува добро дефинирана географска целина обиколена со планини на запад и на исток, а отворена на север и на југ со долината на Река Вардар и има специфични климатски карактеристики. Регионот е еден од најтоплите во Република Македонија, со карактеристична медитеранска клима. Од геотектонска гледна точка, истражуваниот регион Демир Капија - припаѓа на мошне нестабилна геотектонска целина во Република Македонија позната како Вардарска зона на набирање, којашто формира единствена долина, т.е. тече преку бројни рамничарски делови и клисури.

Интересот претежно е насочен кон клисурата, како редок природен објект, и кон геостратешката положба, на која се наоѓала таа, како важен комуникациски јазол кој ја поврзувал Моравско-Вардарската долина со Солун и Егејско Море.

Туризмот е дејност што се јавува на определен степен од општествено-економскиот развој кај една нација, односно политичка територијална единица. Тој настанува и се развива кога ќе се создадат услови луѓето привремено да го напуштат местото на постојано живеење и да поминуваат извесно време во туристичките места, заради рекреација, разонода, одмор, дополнувања на знаењата и сл. (А. Стојмилов).

Бидејќи регионот Демир Капија го зафаќа јужниот дел на Република Македонија, ќе се обидам да ги опишам неговите природни и антропогени вредности кои се вклопуваат во туристичката валоризацијата на регионот.

Соодветен начин кој се користи за методолошко решавање на оваа проблематика, која ќе биде во функција за правилно насочување на поедини елементи кои ќе претставуваат можен услов за развој и разместување на туристичкото стопанство може да послужат следните методолошки анализи, и тоа

- Најпрво потребно е да се направи инвентаризација на сите услови и извори, и
- Потоа, потребно е да се изврши правилна анализа и оценка на сите компоненти кои ќе бидат вклучени во функција на туристичкото стопанство. (Мијалов Р. 2007)

Со познавањето на природно-географските компоненти се добиваат точни сознанија за состојбата со природните услови на Демиркапискиот регион кое нешто ни пружа можности и една сигурност да влегуваме во сферата и креирање на туристичкото стопанство врз база на постојаните природни услови. Судирот на медитерански и континентални влијанија на Демир Капија влијае на појавата на различните микроклиматски варијанти, геолошката и морфолошка разновидност, непроценливото богатство на нејзиниот растителен и животински свет се само дел од споменатите карактеристики кои јасно укажуваат на многу изразита потреба од темелно научно запознавање и проучување на овој регион и ставање на сите тие ресурси во функција на туризмот.

Применувајќи ги поедините методи во научно-истражувачката работа на географијата и обработката на истите како и дел од нив со картографски, сликовити, графички и табеларни прикази се надевам дека ќе дадам реална слика за развој на туризмот во Демиркапискиот регион.

-метод на теренско истражување преку кои добиени податоци го прават трудот интегрална целина

-картографскиот метод кој овозможи најпрегледно, најадекватно и најсликовито со помош на разни видови карти да се интерпретира распространетоста на природните и општествените компоненти во географскиот простор. Со помош на карта се пренесени: Демиркапискиот регион и местоположбата во однос на Европа и Балканскиот Полуостров, сообраќајната поврзаност на градот Демир Капија, правците на туристичките движења, дел од природно географските особености и сл.;

-аналитичко-синтетички метод е најкористен од сите методи, во овој труд, најпрво е направена анализа на постоечките природни ресурси, а истовремено е направена и синтеза или се дава слика за состојбата, и врз основа на добиените податоци и резултати до кои сме дошле, изведени се соодветни заклучоци

-математичко-статистички метод со помош на кој се прикажани динамиката, односно порастот или опаѓањето на природните елементи, компјутерска обработка на целокупната база на податоци, како и собирање на информации потребни за изработка на трудот преку интернет мрежите, изготвени се табелите и графичките прикази.

-компаративниот метод

-анкетниот метод

-метод на перспективност Извршена е

Во различни фази од изработката користени се и други соодветни методи кои беа неопходни за да се добијат одредени сознанија. Сепак треба да напоменеме дека сите други методи се употребени интегрално, со тоа што во пооделни постапки е дадена предност на одредена

метода. Во текот на истражувањето користен е комплетен географски пристап во научно-истражувачката работа со цел за реална туристичката валоризација, како фактор за развој на туризмот и унапредување на туристичкиот промет, при што се надевам произлегоа и соодветни резултати.

Низа фактори делуваат во развојот на туризмот. Демиркапискиот регион според местото на дејствување е застапен со низа рецептивни и иницијативни фактори кои имаат голема улога за валоризација на туризмот во Демир Капија.

III. ТУРИСТИЧКО-ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

1. ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

За да се добие посоодветна претстава за некоја област или регион, а со цел да се сфатат вредностите и погодностите на природниот потенцијал со кои располагаат за развој на туризмот, како неизоставен дел за согледување и одмерување на истите е обработувањето и вреднувањето на положбата на геопросторот. Воопшто земено, положбата на одреден простор претставува една од најважните двигатели, а често и еден од главните елементи за развој на туристичкото стопанство. Таа всушност, во комбинација со некои други фактори, се јавува како иницијален момент во планирањето на туристичкото стопанство. Во просторот многу туристички објекти се лоцирани токму на значајни природни и сообраќајни коридори. Во таа смисла, проучувањето на географската положба на одреден простор е мошне важен елемент за развој на туризмот и туристичките движења, но за таа цел потребно е вреднување на оваа категорија, која често се третира како погодна или непогодна, периферна, централна и сл.

Карта бр.1 Географска положба на Демиркапискиот регион во рамките на Европа

Правилна оцена за поволноста на географската положба во заедништво со некои поволни природни компоненти ја збогатуваат вредноста на одреден простор за подолгорочно туристичко планирање.

Карта бр.2 Географска положба на Демиркапискиот регион во рамките Република Македонија

Регионот Демир Капија се наоѓа во јужниот дел на Република Македонија, односно во југоисточниот дел на Тиквешката Котлина, на исклучително важна географско стратешка позиција.

Во јужниот дел на Р.Македонија, распослан меѓу реките Вардар и Бошаваца, на просторот каде што видикот го исполнува прекрасната Демиркаписка Клисура, се наоѓа градот Демир Капија. Тој е лоциран на исклучително важна географско-стратегиска позиција, на десниот брег на реката Вардар и на двете страни на реката Бошаваца, т.е. на местото каде што таа, како десна притока, се влива во реката Вардар, на 125 м надморска височина. Теренот на кој лежи градот е рамничарски, ограден од североисток со р.Вардар, од југ со пошумените височини на планината Кожуф и од запад со благите висорамнини на просторното Витачево. Во поширок географски простор градот и припаѓа на Тиквешката област, која на север се простира во Средното Повардарие, од Мали Ковик, Вршникот, Плоча и Сиврен, а на југ до Демир Капија и македонско-грчката граница југозападно од Вардар. Регионот лежи на координатите меѓу $41^{\circ}5'30''$ и $41^{\circ}43'38''$ с.г.ш., со просечна висина од 622 м.н.в. Името го носи по клисурата Демир Капија, што на турски значи „железна врата“, (демир-железо и капија-врата).

Туристичката целина на нашата држава е карактеристична по разновидноста на атрактивно-мотивските елементи (природни и антропогени), сообраќајната поврзаност, функционалните карактеристики и самиот степен на развој по поедини подрачја, поради што просторот на Република Македонија може да се подели на повеќе регионални целини со релативно поголема или помала хомогеност на елементи кои содржат туристички вредности.

При самата анализа на географската положба, покрај факторите, потребно е да се одредат и границите на проучуваната област или регион, а потоа и вреднување на истите.

Тиквешката котлина го опфаќа главно просторот на средниот тек од реката Вардар, и тоа од неговиот истек од Велешката Клисура на северозапад, па се до Демиркаписката Клисура на југоисток. Во одредена смисла под поимот Тиквешија се подразбираат рамничарските терени од двете страни на реката Вардар, познати под името Повардарие, почнувајќи нешто северозападно од устието на реката Бошавица, потоа долината на Црна Река од истекот и од Тиквешката Клисура до влевањето, брановидните терени, и речните долини што се наоѓаат меѓу Црна Река и Бошавица, како и ниските падински делови на планините што ја оградуваат котлината на соседните области.

При самата анализа на географската положба, покрај факторите, потребно е да се одредат и границите на проучуваната област или регион, а потоа и вреднување на истите.

Да ги разгледаме подетално нејзините граници. Границата на Тиквешката котлина на североисток и исток ја сочинуваат венците на планината Конечка(Серта), југозападните и западните венци и ограноците на Мариовско-Магленските планини, додека нејзината северозападна граница ја чини ниската планина Клепа.

Општината Демир Капија зафаќа површина од 309 км² на нејзината територија има вкупно 15 населени места, додека пак учеството на градското население во вкупното население изнесува 75,3%. Во состав на регионот влегуваат следните населени места: градот Демир Капија и селата Барово, Бесвица, Бистренци, Драчевица, Дрен, Иберли, Клисура, Кошарка, Копришница, Корешница, Прждево, Стрмашево, Челавец и Чифлик. Општината Демир Капија се граничи со соседните општини: Неготино, Кавадарци, Гевгелија, Валандово и Конче.

Со општина Неготино се граничи од Црвени рид по вливот на Прждевска река во Вардар и планината Сврачка, продолжува преку рамниште над с. Прждево, поминува по голем рид и завршува до Бошкова падина.

Границата со општина Кавадарци почнува од Бошкова падина преку планините Омот и Чука, поминува покрај Марјанска планина до врвот Кусо боче од каде што по врвот Студена глава до Штудер, Ветерникот, преку река Вардар по Луткова река до мали карадак граничи со општина Валандово. По планината Крк џамија, врвот Бел Камен, преку Бели Рид и висок рид, границата со Конче завршува до Црвени Рид.

Географската положба како просторен однос према блиски и подалечни региони и држави, претставува многу значаен фактор за развој и планирање на туризмот. Гледано од тој аспект Демиркапискиот туристички регион го зазема централниот дел на Балканскиот Полуостров и има изворедна географска положба. Ваквата нејзина просторна сместеност и овозможува добро географско контактирање и

посредно спојување, а територијата на регионот, и нејзините сообраќајни врски ја чинат пристапна и комуникативна.

2. ТУРИСТИЧКО-ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА ВО ОДНОС НА ГЛАВНИТЕ КОМУНИКАЦИСКИ ПРАВЦИ

Туризмот најсилно се развил благодарение на експанзивниот развој на сообраќајната техника, од една страна и брзиот развој на образованието и културата од друга страна.

Сместен во централниот дел на Балканскиот Полуостров, Република Македонија отсекогаш зеземала исклучително стратемиско место што и овозможило максимална комуникативност.

Низ долината на Вардар води најзначајниот пат на Среден Балкан, поврзувајќи го Подунавјето и Средна Европа со Егеј и копнена Грција. Во долното течение, долината на Вардар е стесната со 19 км долга клисура, која почнува кај Демир Капија, а завршува кај Удово. Најтесен и е северниот крај Просек. На тоа место Вардар ги просекол варовничките карпи на венецот Краставац, високи до 220 м. Карпите паѓаат вертикално во река, не оставајќи место за пат. Описот на тој пат низ Просек ни е сочуван од минатиот век, пред да се пробие железничката пруга и модерниот пат.

Слика :7 (Комуникација со други градови)
(извор. www.wikipedia.com)

Регионот Демир Капија има важна географска сообраќајна поврзаност. Познато е дека по долината на реката Вардар од порано минувал значајниот Вардарски пат кој води од Солун и Пела на југ, минувал низ Демиркаписката Клисура и ги поврзувал на север градовите Антигона (Неготино), Стоби, Вила Зора (Велес) и Скупи (Скопје). Овој пат не го изгубил своето значење и во средниот век. Сообраќајот се одвивал и по воден пат бидејќи Вардар бил пловна река, низ која со сплавови се извезувале најразлични земјоделско-сточарски производи. Со пуштањето на железничката линија Скопје-Солун во 1873 година пловниот сообраќај по река Вардар сосема исчезнал.

По долината на река Вардар денес води меѓународниот пат Е-75, кој води од Остенде, Брисел, Нинберг, Виена, Будимпешта, Белград, Скопје, Гевгелија, Солун до Атина. Овој пат кој има мередијанско протегање, претставува еден од најважните меѓународни патишта и е еден од поразвиените туристички правци во Република Македонија, што на регионот му дава големи предиспозиции за развој на транзитниот туризам, кој преку правилна валоризација и планирање може да биде и од стационарно-транзитиски карактер и со многу голема заработувачка.

Карта бр.3 Географска положба на Демиркапискиот регион во однос на главните сообраќајни правци

За да се согледа влијанието на состојбата и развојот на сообраќајот врз туризмот неопходно е да се анализираат сите видови на сообраќај. Значи, освен патните правци, значајна за развојот на туризмот е и железничката пруга која поминува низ Гевгелија која во Скопје се поврзува со меѓународниот правец од Средна и Западна Европа до Солун.

Слика :2 (Автопатот Е-75
(извор. www.panoramio.com)

Слика: 3 Железничка линија
(извор. Б. Глигорова)

Железничкиот сообраќај низ Демир Капија добивал се поголемо значење, така што во поново време, по реконструкцијата, модернизацијата и електрификацијата тој има и меѓународно значење, особено железничката линија Белград- Скопје- Солун- Атина.

Слика:4 (Тунелите кај Демиркаписката Клисура)
(извор: www.wikipedia.com)

Демир Капија преку регионалниот пат R-109 е поврзана со Конопиште-Мушев Гроб-Рожден, со R-122 со Пепелиште-Неготино, додека преку стариот макадамски пат Р-103 со Скопје и Гевгелија.

Покрај овие сообраќајници, низ територијата на Демиркапискиот регион поминува нафтоводот Солун-Скопје.

Наведените сообраќајници преставуваат главни артерии низ кои се одвива целокупниот промет во републиката и помеѓу републиките на Балканот и пошироко.

Патните, железничките правци, кои се многу поволни за валоризација на природните и антропогените потенцијали во Демиркапискиот регион, ги збогатуваат туристичките и другите негови

вредности и се многу значаен фактор за развој и планирањето на туризмот.

Изградбата и завршувањето на Пан-Европскиот Коридор X до ниво на автопат, ќе придонесе за закајнување на врските со соседните земји, со подобрување на протокот на меѓународна размена, како и со подобрување на поврзаноста со нејзините подалечни подрачја. Подобрената инфраструктура по должината на Паневропскиот Коридор 10, ќе отвори можности за зголемување на сообраќајот преку поврзување на централна Европа со пристаништето во Солун, Р. Грција.

3.ТУРИСТИЧКО-ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА ВО ОДНОС НА ОСТАНАТИТЕ ТУРИСТИЧКИ МОТИВИ

Постоењето или непостоењето на туристички мотиви во близина на еден туристички простор многу влијае на неговата туристичка вредност, иако самиот регион претставува едно комплексно рецептивно подрачје.

Овој регион се наоѓа во јужниот дел на Македонија, и е еден од најубавите и попривлечните во нашата држава. Благодарение на сообраќајните врски се стигнува до Негорски Бањи, долината на Вардар, Дојранското Езеро, Тиквешкото Езеро, археолошките локалитети, како Вардарски Рид, Стоби, Антигона, Тиквеш град (остров на Тиквешкото езеро), Пешков Рид и др. Туристички тек исполнет со многу атрактивни природни и антропогени туристички мотиви.

Дојранското езеро изобилува со природни реткости и убавини, кои го привлекуваат вниманието на туристите. Тука се среќаваат и ендемични претставници на растителниот и животинскиот свет. Летните месеци се особено погодни за летување (прошетки и кампување).

Дојранско Езеро

Во близина на Неготино од многуте археолошки локалитети се издвојува античкиот град Стоби. Тој е подигнат во хелинистичкиот период, не многу пред владеењето на Филип Велики и се наоѓал на магистралниот пат

Виа Игнатиа. Ваквата местоположба овозможила Стоби да биде значаен воен, стратегиски економски и културен центар.

Антички град Стоби

Во непосредна близина на Кавадарци се наоѓа мошне атрактивното Тиквешко Езеро, како најголема вештачка акумулација во Македонија.

Тиквешко Езеро

Природно богатство претставуваат Негорските Бањи како и археолошкиот локалитет Вардарски Рид, во близина на Гевгелија. Досега во него се откриени шест населби, една врз друга, во кои животот се одвивал од XIII до II век. Станува збор за старомакедонски населби кои потекнуваат од времето пред и по владеењето на Александар Македонски.

Остатоци од археолошки локалитет Вардарски рид

Слободно можеме да кажеме дека ваквиот простор на целото ова подрачје има голема иднина во полето на туризмот. Кон ова го додаваме и фактот за поголемиот број туристи во светот, кои како туристичка дестинација ги одбираат местата со посебни природни убавини и реткости. Во тој поглед со заеднички настап, посебно мислиме

на странскиот пазар, бидејќи домашните туристи главно се запознаени со тоа што нуди Македонија, треба да се понуди едно вакво комплексно туристичко подрачје, на некој кој ја нема вистинската информација на нашите туристички ресурси.

ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА ДЕМИР КАПИЈА

Историското минато на Демир Капија е поврзано со надалеку познатата Демиркаписка клисура, место од кое што почнувале и завршувале многу воени походи, место кое во различни периоди било граничник на повеќе владетели и место кое што било седиште на посебни феудални господари кои ја окупирале територијата и владееле со неа.

Најпрво се споменува населба која егзистирала околу тврдината, под името стар римски град Стенае. По пропаста на римското царство, тврдината станува локација за постоење на уште еден град кој бил наречен средовековниот Просек. За овој град има повеќе пишани податоци, особено оние поврзани со имињата на феудалните господари Добромир Хрст и Добромир Стрез.

Со доаѓањето на Турците населбата во тврдината престанала да живее, месното население било раселено на нова локација неколку километри на север и била наречена Бања, според топлите водени бањи кои на овој простор постојат од многу старо време. Денес таа населба се вика град Демир Капија. Но едно им е заедничко на сите овие имиња на населени места а тоа е поврзување со тврдината.

Најголемиот дел од минатото на Д. Капија е поврзано со постојани војни и трауми кои ги доживувало месното население. Овој град бил окупиран и завладуван од повеќе владетели и тоа за време на многу кратки периоди. Поради тоа не било овозможено развојот на економскиот живот да добие поголеми размери, туку она што се произведувало било разграбувано од војските.

За време на петвековното владеење на Турците многу малку работи се промениле. Во тоа време с. Бања во кое живеело населението избегано од Просек, било претворено во крупен феудален посед на различни турски бегови. Заедно со тоа и населението било зависно од турските феудалци кои располагале со нивниот живот и слобода. Дури по протерувањето на Турците во 1912-1913 год. селото се ослободило од таа зависност и започнало да живее послободен живот. Но тоа траело кратко бидејќи по неколку години била воспоставена бугарска односно српска окупаторка власт.

Во првата светска војна територијата на Д. Капија била освојувана од бугарско-германски и српско-англиски воени сили. Првата светска војна оставила пустош во Д. Капија. Последиците од неа се чувствувале долги години по неа.

За време на Кралството Југославија 1919-1941 год. економската состојба била лоша бидејќи никој не вложувал во ова подрачје.

По катастрофалниот земјотрес во 1931 година населението од с. Бања биле иселено на просторот кај железничката станица Д. Капија. Тука започнало нов живот биле отворени неколку трговски и занаетчиски

објекти, а подоцна било отворено и учулиште како и неколку стопански објекти.

Целиот период на втората светска војна во Д. Капија изобилувал со крупни настани на воен план. Поради добрата геостратешка позиција тука бил сконцентриран значителен број на германска и бугарска војска. Борбите за населбата станале почести а посебно се прошириле во 1943 и 1944 година што придонело важноста на Демир Капија да биде од животно значење за повлекувањето на германските единици од Грција поради што населбата била претворена во вистинска неовоива тврдина.

По повлекувањето на Германците како и силните борбени дејствија на Македонците во 1944 година Демир Капија била ослободена. По ослободувањето Демир Капија бележи подем особено во времето додека населбата била седиште на истоимената општина. Меѓутоа по укинувањето на општината и претварање на Д. Капија во обично седиште на Месна канцеларија растот бележи стагнација кој оставил негативни траги во севкупниот живот. Во 1996 година Д. Капија повторно го добива статусот на општина, со изборот на првиот градоначалник и првиот повекепартиски општински совет, пулсот на животот повторно се вратил во овој град и покрај извонредно тешката економска ситуација настаната во 1990 година. Новото општинско раководство го врати развојот на позитивни почетни позиции.

Денес градот и целата општина, полека но сигурно економски заживуваат и се развиваат спред стандардите на новото време. А тоа сигурно ќе биде показател конечно и Демир Капија да го добие заслуженото место на урбанизирана и економски стабилна општина во нашата држава.

IV. ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ КАКО ФАКТОР ЗА ТУРИСТИЧКАТА ВАЛОРИЗАЦИЈА

Природно-географските услови и ресурси се потенцијал што секој простор ги користи за развој на стопанството, меѓутоа, природно-географскиот комплекс не е само фактор, воопшто за стопанскиот развој, туку богатството и разновидноста на природата претставуваат и

оснива за појавата и напредокот на туристичкото општество. Имено со познавањето на природно-географските компоненти се добиваат точни сознанија за состојбата со природните услови на една област кое нешто ни пружа можности и идна сигурност да влегуваме во сферата и креирање на туристичкото стопанство врз база на постојните природни услови (геолошкиот состав, релјеф, клима, хидрографија, почви и растителен свет). Значи се додека претходно не се проучат и детерминираат просторно-географските карактеристики на природниот потенцијал, водечка улога во вреднувањето има географскиот пристап и метод, а во следната фаза од како ќе се добиат точни информации и показатели за вредноста на природните компоненти може да се пристапи кон нивна економска оценка. (P.Мијалов, 2010).

Елементите на природната средина, или како се повеќе употребуваниот термин природен потенцијал ги подразбира следниве две основни групи и тоа

- Природните услови (геолошкиот состав, релјеф, климатски и хидрографски одлики, биогеографски свет и педолошки покривач)
- Природни извори или богатства (рудно богатство, вода, водена сила, сончева енергија, сила на ветерот, земјишен фонд, шумски фонд и др.)(P.Мијалов, 2010).

За просторот кој го зафаќа Демиркапискиот туристички регион карактеристична е појавата на многу специфични и атрактивни природни мотиви. Меѓу нив ќе бидат обработени геоморфолошките, хидрографските, климатските и биогеографските погодности, природни извори или богатства, како и природни реткости со чија правилна туристичка валоризација ќе ги видиме можностите за развојот на планирањето на туризмот во овој регион.

Нивната потреба од проучување е од посебно значење како за фундаменталните истражувања, така и од практична примена за туристичко планирање и уредување на просторот.

1. ГЕОЛОШКИ ПОТЕНЦИЈАЛ КАКО ФАКТОР ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ

Од компонентите на природната средина, геолошкиот потенцијал со своите елементи се јавува како фактор за развој на туристичкото стопанството. Неговото влијание може да има посредна и непосредна улога.

Посредно влијание на геолошкиот потенцијал во функција на туризмот се однесува кога елементите на природната геолошка средина може да се искористат како основа за други стопански гранки, кои што тие, пак, имаат директно влијание врз развојот на туристичкото стопанство. Како геолошки добри вредности постојат повеќе природни појави кои се користат или можат да се стават во функција на туризмот, а како такви се: хидрогеолошки потенцијал, поствулкански појави, минерални сировини (рудни копови и сл.), природни локалитети со посебна геоморфолошки реткости и др. Овие и други геолошки добра и вредности, од аспект на туристички ресурси се од непроценлива вредност, па во таа смисла, поодделно ќе бидат истакнати нивните природни вредности.

Територијата на Демир Капија се карактеризира со различен геолошки состав и сложена тектонска структура. Демиркапискиот регион и припаѓа на Вардарската зона, која е обликувана во вид на тектонски ров и е составен од карпи, чија старост датира од предкамбискиот (најстариот период па се до кварталот). Од овој најстар период се истакнуваат метаморфни карпи, а застапени се и графитни шкрилци, кварцните амфиболити и.т.н. Од мезозојската ера најзастапени се јурските карпи, претставени со варовници, серпентини и чисто карбонатни варовници, во кој има присуство на талк и магнезит, изразито застапени во Демиркаписката клисура.

Забележително е присуство на карпи од кенозојската ера и тоа од периодот на полеогенот и посебно на кварталниот период. Демиркапиското земјишно подрачје за време на неогенот било езерски басен, чии води по долгото и сукцесивно спласнување на Егејско море, преку клисурата истекло во него.

Во ерата на дилувиумот дошло до целосно сушење на почвата со разместување на долното течение на реката Вардар и со неговите оживеани една по друга регресивни ерозии. По езерскиот период Тиквешката котлина останало најмногу глина и песок, а по нејзините краишта сочувани се трагови од езерски крајбрежни релјефи тераси од слоеви на палеозоиски и мезозојски карпи. Околу реката Вардар кај

Демир Капија има дебели слоеви од модри шкрилци врз кој лежат дебели наслаги од карпи и варовник.

Реката Вардар ги сече овие дебели наслаги правејќи ја Демиркаписката клисура мошне длабока, широка и долга – права планинска клисура. Страните и се градени од модри шкрилци, преку кој лежат слоеви на модра крупна вар со мезозојска старост.

2. РЕЛЈЕФНИ КАРАКТЕРИСТИКИ КАКО ФАКТОР ЗА РАЗВОЈОТ НА ТУРИЗМОТ

Познато е дека Земјината кора (литосферата) до своето конечно формирање поминала низ разни фази на движења и промени. Бидејќи релјефот е врзан за Земјината кора, од времето на своето формирање па до денес, истиот бил зафатен со динамични движења и промени, кои што укажуваат на долготрајна и сложена еволуција на релјефните облици. Тој претставува основна просторна детерминанта која, покрај другото има големо значење за развојот на туризмот. Во тој правец неговото влијание може да биде директно или индиректно. Во првиот случај, поедини делови, или делови од целиот релјеф може да претставуваат самостојни туристички мотиви, додека во вториот тој се јавува како основен модификатор на останатите природни карактеристики (климата, хидрографијата и биосферата). (Панов Н. 1998).

Под релјеф се подразбираат сите површински и подземни облици и форми на земјината површина кои настанале како резултат на внатрешни и надворешни сили. Релјефот има голема улога во вреднувањето на туристичките објекти, а неговото влијание може да биде директно или индиректно. Во првиот случај поедини делови од релјефот можат да претставуваат самостојни туристички мотиви, додека во вториот случај се јавуваат како модификатори на останатите природни карактеристики како што се климата, хидрографијата и биосферата.

Слика:8 Релјеф на Демир Капија

Највисока кота во Демир Капија е местото Волчјак со 1159 м.н.в на Конечка планина, а најниска е на речното корито на реката Вардар со 85 м.н.в. Демир Капија спаѓа во Тиквешкиот регион. Тиквешката котлина има разнобразен и разигран терен, кој просторот го прави богат со релјефни посебности, облици и форми. Котлината, набљудувана во целина, преставува претежно планинско и полупланинско подрачје. Од нејзината површина една петина се висорамнини.

Планинските венци што ја оградуваат котлината од југ, југозапад и запад се високи и нивните највисоки врвови изнесуваат над 1500 м.н.в. Овие планини и нивните огранци се претежно пошумени и тоа со висока вегетација, додека падинските делови се делумно обраснати со ниска растителност, а дел голи. Како последица на слабата пошуменост на планинските делови, тие се подлежни на дејството на атмосферските води, поради што терените се избраздени од бројните порои кои оставиле печат врз релјефот на котлината.

Источниот планински обод на котлината кој го сочинуваат венци на планината Серта (Конечка планина) – за разлика од планинските венци што ја оградуваат Тиквешката котлина од југ, југозапад и запад се слабо пошумени и голи, освен поедини делови кои се обраснати со висока шумска вегетација. Од таа причина падините на Конечката планина се испресечени со суводолици низ кои за времето на силните дождови и топењето на снениот покривач се сливаат јаки порои што го разоруваат теренот и причинуваат штети.

Низинските делови на тиквешката котлина ги сочинуваат рамничарските терени долж речното корито на реката Вардар, како и тесните рамнини околу коритата на реките Бошавица, Дошница и другите помали водени текови.

Најголемите рамнини се наоѓаат долж реката Вардар, од нејзиниот истек од Велешката па се до излезот од Демиркаписката клисура, по долж реките Дошница и Бошавица па се до вливот на реката Вардар. Овие две рамнини претставуваат најниски делови на котлината, а едновременно се и најплодните терени за одгледување на земјоделски, индустриски, фуражни и други култури.

Ридчестите терени, особено оние кои што се наоѓаат помеѓу долните текови на Дошница и Бошавица се пополни за одгледување на винова лоза, на кои во текот на последните неколку години се подигнати значајни плантажни насади на винова лоза, а исто така се погодни и за одгледување на други земјоделски култури.

Релјефот во Демиркапискиот регион е мошне комплициран. Со ставен е од повеќе морфолошки целини. Во нив се среќаваат различни елементи настанати на различни начини и во различни фази. Од една страна Гевгелиската, а од друга Тиквешката котлина. Целиот релјеф е наведнат кон долината на реката Вардар.

Релјефните карактеристики на Демиркапискиот регион имаат голем удел во создавањето и обликувањето на туристичката понуда и претставуваат значаен туристички потенцијал.

3. КЛИМАТСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ КАКО ФАКТОР ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ

Во текот на долгото геолошко минато, климата на нашата планета непрекинато се менувала. Топлите и влажни периоди се менувале со ладни и суви. Многу области на Земјата, кои денес имаат топла и влажна клима некогаш биле под вечен снег и лед. За промената на климата може да се заклучи врз основа на остатоците (фосилите) од растителниот и животинскиот свет, врз педолошката покривка на Земјината површина, врз основа на колебањето на езерата и морињата, количината на водите во реките, должината на ледниците, како и податоци од стари книги и.т.н. Сите физичко-географски компоненти влијаат врз туризмот на одредени подрачја.

Климата е од првостепена важност при создавањето на туристичката понуда и развојот на туристичкото стопанство за сите видови туризам. Слободно можеме да кажеме дека од климатските карактеристики на едно подрачје, зависи цела низа туристички активности.

Во планирањето на туризмот во Демиркапискиот туристички регион многу е важно влијанието на одредени климатски елементи, кои особено ја истакнуваат атрактивноста на Демир Капија, како комплексен туристички мотив во текот на целата година. За таа цел направивме посебна анализа на таквите климатски елементи значајни за туризмот.

Климата со нејзините најосновни параметри (температурата на воздухот, врнежите, влажноста, осончувањето и др.), е природна појава која во најголема мерка има улога во планирањето на сите облици на туристичкиот промет кои се во најтесна врска со рекреативниот атрибут на туристичката вредност.

3.1. ТЕМПЕРАТУРА НА ВОЗДУХОТ

Температурата или степенот на загреаност на воздухот, претставуваат еден од најважните фактори за поволен развој на човекот и средината во која тој живее и делува. Затоа температурата на воздухот претставува еден од најглавните климатски елементи, која се менува во просторот, зависно од географската широчина, надморската височина, релјефната структура, водните акумулации, облачноста, вегетациската покривка и др. во време.

Климатските одлики во Демир Капија најмногу се условени од географската положба. Природните карактеристики овозможиле да продираат влијанијата на медитеранската и умерено континенталната клима со четири годишни времиња. Поради близината на Егејското Море продирањето на медитеранската клима условило долго, топло и сушно лето со изразени високи температури.

Продорот на медитеранската клима во Тиквешкијата доаѓа преку Демиркаписката клисура поради што е и најизразита во просторот на Повардарието, а потоа опаѓа во другите делови од котлината во зависност од конфигурацијата на теренот. Како последица од делувањето на медитеранската клима овој крај спаѓа во редот на топлите и сушни реони на нашата република.

Продорот на континенталната клима доаѓа преку Велешката клисура, долината на Брегалница и Конечката планина. Широката отвореност на рамничарскиот и разбранетиот благ и низок ридчест дел према ова влијание доведува до снежен продир на континенталната клима во поголемиот простор. Одликите на ова климатско влијание се отчитуваат со снижување на температурата на воздухот, во зголемување на врнежите, јачината на ветровит и други климатски особености, посебно во однос на климатската погодност на летото. При преовладување на континенталната клима се јавуваат долги ладни зими со краткотрајни ниски температури кој се спуштат и под -20°C .

Планинската клима ги опфаќа главно високите планински и падински делови на регионот. Влијанието на планинската клима на пониските и рамничарските делови на котлината се непознати. Основните одлики на планинската клима се: ладни и суви зими со мошне ниски температури и обемни падавини, влажност, облачност и магли.

Табела 1. Средномесечни и годишни температури на воздухот во Д.Капија

Месец	Температура $^{\circ}\text{C}$		Вкупно Врнежи (mm)
	Дневен Минимум	Дневен Максимум	
Јануари	8,1	14,5	66,5
Февруари	9,2	15,9	49,7
Март	10,4	18,2	52,7
Април	11,5	19,2	46,1
Мај	13,3	21,4	45,7
Јуни	15,9	24,8	50,4
Јули	17,9	27,5	24,3
Август	18,1	27,8	24,8
Септември	17,3	26,2	24,8
Октомври	14,6	22,1	62,4
Ноември	11,5	18,0	64,9
Декември	9,5	15,2	72,8

Годишни	14,1	20,9	509,6
----------------	-------------	-------------	--------------

Извор: Хидрометеоролошки завод повеќедецениско следење од Метеоролошка станица Д.Капија (1972- 2000)

Од табелата се гледа дека тие се движат околу 14°C.

Ако направиме анализа на показателите за годишната апсолутна максимална температура во Д.Капија за 44 годишен период на набљудување ќе видиме таа е највисоката температура во Р.Македонија. Нејзината вредност изнесува 44,7°C и таа е забележана на 24.06.2007 год. Вакви високи месечни и годишни максимални температури на воздухот над 40°C се јавуваат скоро секоја трета година, додека над 35°C се јавуваат секоја година. Продорот на ладни воздушни маси во вид на бранови предизвикува во Д.Капија појава на ниски температури, невообичаени за ова подрачје. Средномесечната минимална температура е под 0°C само во јануари и тоа -1,3°C, додека годишната апсолутна минимална температура на воздухот достигнува вредност до -23°C, која во Демир Капија е забележана на 19.12.2001 год. Од тогаш до денес не е повторена. Годишната апсолутна минимална температура под -15°C се јавува на секоја четврта година.

3.2. РЕЛАТИВНА ВЛАЖНОСТ НА ВОЗДУХОТ

Со испарувањето на Земјата, како и од водените површини, во воздухот секогаш постои одредено количество на водена пареа. Релативната влажност на воздухот е исто така многу значаен климатски елемент за туристичките движења, поради нејзиното влијание врз човечкиот организам . Просечната годишна релативна влажност во овој регион е доста голема

3.3. ВРНЕЖИ

Врнежите заедно со температурата на воздухот и земјиштето претставуваат меѓу најважните климатски елементи, бидејќи се јавуваат како елемент кој погодува или пак го ограничува развојот на најголем дел од човековите активности.

Врнежите се сите облици на кондензирана или сублимирана водена пареа која паѓа на Земјината површина, во течна или цврста агрегатна состојба. За практични цели од најголемо значење е нивната средномесечна и годишна сума, односно нивната распределба по месеци и години во многугодишниот период.

Поднебјето на Тиквешката област, каде што се наоѓа Демир Капија, се одликува со недостиг на врнежи. Всушност, Тиквешката област претставува најсушна област во Р.Македонија и спаѓа во нарушениот медитеранско-плувиометриски режим, со средна годишна сума на врнежи од 509 мм, а во некои години количината на врнежи се спушта и пониско и до 238 мм. Распоредот на врнежите е нерамномерен.Најмалку дожд паѓа во месец јули,а најмногу во месец мај и декември.

Поради влијанието на медитеранската клима вегетацискиот период трае 192, т.е. од есец април па се до првата половина на месец октомври. Во текот на вегетацискиот период во месеците јуни, јули и август владеат суши кој нанесуваат големи штети.

3.4. ВЕТРОВИ

Во атмосферата воздушните маси постојано се движат во хоризонтален и вертикален правец. Ваквото движење настанува поради нееднаквиот распоред на атмосферскиот притисок во поедини делови на Земјината површина. Вертикалните движења на воздухот можат да бидат асцедентни (кога се издигнуваат) и десцедентни (кога се спуштаат), додека хоризонталното движење на воздухот од области со висок кон области со низок воздушен притисок се вика ветер. Ветерот е важен климатски елемент. Во овој регион ветровите се доста чести и јаки особено во Демир Капија.

Во однос на ветровите во Демир Капија, преовладуваат два правци на ветрови – северен (Вардарец) и јужен (медитерански-југо). Северните ветрови се силни и ладни поради што влијаат врз снижувањето на температурата. Јужните ветрови – југо, најчесто дуваат во текот на летото и носат големи горештини. Покрај овие два правци дуваат и други ветрови – источен, западен и северозападен кој имаат одредено влијание врз формирањето на климатските особености на просторот. Максимално измерена јачина на ветер во Метеоролошката станица во Демир Капија е измерена од 25 m/s или 94 km/s.

3.5. ИНСОЛАЦИЈА, ОБЛАЧНОСТ И МАГЛА

Важни климатски елементи се инсолацијата, облачноста и маглата, а нивната појава има позитивни или негативни ефекти, особено врз туризмот.

Инсолацијата има најголемо значење за загревањето на воздухот, а тоа зависи од аголот под кој паѓаат сончевите зраци. Колку што е поголем овој агол, толку е поголемо и загревањето. Големината на аголот под кој паѓаат сончевите зраци зависи од географската широчина, височината на сонцето над хоризонтот и од наклонот и експозицијата на планинските страни. Доколку планинските страни се кон сонцето, на југ на северната полутопка, упадниот агол на сончевите зраци е поголем со што и загревањето е поголемо, а доколку се свртени кон север, загревањето е помало.

Според мерењата на ова подрачје констатирано е дека 84,3 дена во годината се облачни, додека 90,3 дена се ведри.

Ниските температури во Демир Капија предизвикуваат и појава на мраз. Имено, средниот годишен број на вистинските денови со мраз во Демир Капија се движи до 62 дена. Средниот датум на пролетен мраз е 26 март, а на есенски 16 ноември. Најран есенски мраз во ова подрачје е забележан на 13.10.1956 год., а најдоцен пролетен мраз на 21.04.1955 год.

Маглата како појава ја има во Демир Капија со околу 30 дена, а денови проследени со грмежи се евидентирани околу 34.

Климатските карактеристики преку климатските елементи (температура, траење на сончев сјај, облачност, врнежи, ветрови и др.), јасно укажуваат на погодноста на овој простор за туризам и рекреација, или пак, укажувањето на екстремите од поделни климатски елементи се укажува на ограничувањата за поделни активности од туристичкото стопанство. Значи, вредностите на поделни климатски елементи до одреден степен ја одредуваат активната намена на Демиркапискиот регион, поради што, во туристичката валоризација на истиот имаат важно место и значење.

4. ХИДРОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ КАКО ФАКТОР ЗА РАЗВОЈНА ТУРИЗМОТ

Опстанокот на човекот и воопшто развојот на стопанството се во директна зависност од водата. Таа е најширока распостранета неорганска течност, но важната улога во која водата ја игра во нашиот живот најмногу зависи од нејзината изобилност, просторната разместеност, можноста за нивна искористеност, како и нејзините физички и хемиски својства.

Демиркапискиот туристички регион е особено богат со разновидни хидрогеографски објекти и појави, кои треба да се проучат и валоризираат, со што може многу успешно туристички да се активираат. Нема сомнение дека овие хидрографски објекти се одликуваат со голема атрактивност и можат туристички да се активираат. Сепак, во најголем дел во овој регион тие претставуваат само комплементарни мотиви, односно дел од комплексната туристичка вредност на Демиркапискиот туристички регион.

Хидрографските карактеристики се еден значителен географски фактор во планирањето на туризмот и туристичкото движење.

4.1. ПОДЗЕМНИ ВОДИ И ИЗВОРИ

4.2. ВОДЕНИ ТЕКОВИ

Хидропотенцијалот преставува многу важен природен услов за животот на луѓето, за развојот на органскиот свет и земјоделството во ова подрачје. Најважни и најексплоатирани се реките: Вардар, Бошава и Дошница.

Слика : Реката Вардар кај Демиркаписката
Клисура (извор:www.panoramio.com)

Реката Вардар која е најголем и најзначаен водотек во нашата држава, има вкупно должина од 301 км (од изворот до македонско-грчката та граница), а низ Демир Капија изнесува должина од 24 км. Кај Демир Капија просечните годишни нејзини протоци изнесуваат 168 м³/сек. Максималните се 2380 м³/сек, а минималните се спуштаат и до 13 м³/сек.

Слика : Реката Бошава кај Д.Капија
(фото.Б.Глигорова)

Бошава е втората река по значење на ова подрачје таа е притока на Вардар. Извира од јак карстен извор под Кожуф на 1070 м.н.в. Долга е 38 км., а низ Демир Капија со должина од 15 км. Зафаќа сливно подрачје од 461 км² и има вкупно пад од 979 метра.

При вливот во реката Вардар таложи крупен наносен материјал од вулканско потекло со што го стеснува и поместува коритото на Вардар кон исток. Од изворот па се до месностите Големомач и Лештово во должина од 30 км., реката Бошава поминува низ длабока долина со кањонски страни. Водите од оваа река двојно се искористуваат и тоа: за наводнување на земјоделските површини и за снабдување на населението во Демир Капија со вода за пиење. Поважни притоки на реката Бошава од лева страна се: Жарница и Лисачка река, а од десна: реката Дошница, Боулска река и реката Ништаица.

Реката Дошница е десна притока на реката Бошава. Извира под врвот Зелен Брег на планината Кожуф, 1.900 м.н.в, а во реката Бошава се влива на 150 м.н.в. Долга е 38,5 км, има вкупен пад од 1.750 м и просечен пад од 45,5‰. Сливот зафаќа површина од 193,4 км². Скоро низ целиот овој тек таа се пробива низ клисура со кањонски изглед и затоа е многу погодна за изградба на хидроцентрали. Водите од оваа река се користат за производство на електрична енергија во

хидроцентралата Дошница. Реката е позната кај авантуристите и трагачите по злато, бидејќи се смета дека во минатото околу речното корито била вршена експлоатација на злато. Најзначаен водотек во резерватот од левата страна на реката Вардар е Иберлиска река.

4.3. КВАЛИТЕТ НА ВОДАТА

Само реката Вардар има лош квалитет на водата. Исто така, реките Бошава покажува знаци на загадување, поради влијанија на земјоделството.

Како индикатор на квалитетот на водата, горните делови од водниот тек најверојатно се богати со минерали, како што е реката Дошница која се смета за река од 1 (прва) категорија (води богати со минерали), додека пониските делови од течението на реката Бошава, се сметаат за води од 3 (трета) категорија. Квалитетот на водата од водните тела присутни во регионот зависи од тоа во колкава мера ќе биде антропогената употреба на истите и тој може да варира во текот на годината.

Се очекува во текот на летниот период квалитетот на водата се влошува како резултат на зголеменото напасување на овци во планинските предели. Во самата општина Демир Капија не постои пречистителна станица за отпадните води. Дел од отпадните води од домаќинствата во населените места и индустријата директно се испуштаат во реките, а дел се одведуваат во индивидуални септички јами кои во поголем број се површински.

5. ПЕДОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ КАКО ФАКТОР ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ

Педолошкиот покривач е составна компонента на природно-географската средина. Тој е растреситиот површински слој на Земјината кора кој карактеризира плодност зависна и променлива од повеќе природно-географски влијанија како и активности на човекот. Најголемиот дел од Земјината кора е покриен со тенок растресит површински слој познат како почва.

Десната страна на реката Вардар целосно припаѓа на ридот Крастовец. Најголемиот дел од овој рид е изграден од карбонатни карпи, а само една партија од јужниот раб е изграден од дијабази. Најгорниот гребен се протега во мередијански правец и преставува природна граница помеѓу долното Повардарие и Тиквешката котлина. Највисоките точки на реонот се наоѓаат во јужниот дел, Голем Крастовец (кота 889) и Врвот (кота 886) м.н.в. Од таму регионот се спушта на Мал Крастовец (кота 654) и подолу до (кота 430), а потоа нагло се руши во коритото на реката Вардар, 100 м.н.в., создавајќи една тесна северна падина.

Слика : Вегетација Д.Капија
(фото.Б.Глигорова)

Природните услови се сосема различни на источните, западните, и северните падини. На источните падини под гребенот кај Голем и Мал Кростоец, падината вертикално се руши по 100-200 м, а во карбонатните отсеци има повеќе пештери. Под нив се наоѓаат смирени сипари врз кој се развива почва од типот варовнично-доломитни црници. Надолу спрема Клисурската Река наклонот на теренот се намалува и се развиваат кафеави почви врз варовник. На подлога од дијабаз почвите се каменити од типот ранкери. Теренот е сиромашен со вода. Освен Клисурската река, други постојани водотеци нема, но има осум извори со питка вода на различни н.в. Карактеристично е што во височините на главниот гребен честопати на есен се појавува магла. Теренот е засолнет од ветрови.

Западните падини на Кростоец се целосно изградени од цврсти карбонатни карпи. Воопшто вода нема. Карактеристично е што теренот е изложен на зимски ветрови и летни горештини. Северната падина стрмоглаво се руши во вардарскиот премин(теснец). Нејзината височина е 200-300 м., а должината до 2 км. Падината е избраздена со плитки долчиња, а по гребенчињата има вертикални отсеци и мали полици. Целата површина е изградена од карбонатни карпи. Овде има делови изложени на силен удар на ветерот но и заштитени од него. На некои стрмни места не допираат директни сончеви зраци.

Левата страна на реката Вардар е дел од подножјето на планинската верига Серта. Овој терен е силно испресечен со длабоки суви долови, кои припаѓаат на сливовите на Иберлиска и Кошарска река. Општата изложеност е јужна, но гребените имаат и источна и западна експозиција. Вода нема освен двете реки кој летно време во долниот дел пресушуват. Гребенчињата се тесни на поедини места се искачуваат врвчиња високи од 300-650м.н.в., а највисокото од нив достигнува до 829 м.н.в. На најголемиот дел од теренот се застапени дијабази и мелафири, а само во најголемиот дел на Иберлиска река се појавува една партија од карбонатни карпи. Овие карпи нагло се издигнуваат од 100-400м.н.в. И преку нив се пробива Иберлиската Река, а потоа и во реката Вардар. Страните на Иберлиската Река се многу длабоки, тесни до 10м, вертикално се рушат во реката.

6. БИОГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ КАКО ФАКТОР ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ

Површинската обвивка на нашата планета која е населена од жив органски свет и ја сочинуваат сите живи организми, од бактерии до човекот се нарекува биосфера. Иако живиот свет е најразвиен и најраспространет на површината од копното и во површинските слоеви на морињата, биосферата го зафаќа најнискиот слој на атмосферата, целата хидросфера и површинскиот слој на литосферата. Биогеографските карактеристики имаат особено значење за развојот на туризмот. Всушност, флората и фауната, односно растителниот и животинскиот свет, претставуваат составен дел на туристичката понуда во одреден простор и истата во разгледуваниот простор се одликува со богатство од различни видови со значајни туристички вредности и во таа смисла е можноста за користење на тие потенцијали во различни туристички активности.

Растителниот и животинскиот свет има посебно значење за туристичките движења. Иако во природата постои тесна поврзаност помеѓу двете основни категории на жив свет, нивните специфични карактеристики различно се манифестираат во туристичките движења. Во целина, вегетацијата има поголемо туристичко значење.

За научна валоризација на одреден простор или дел од природата неопходно е да се применат соодветни критериуми. Не постои универзална метода за валоризација на природните простори, бидејќи секое подрачје е пример за себе, и како такво треба да се обработува земајќи ги во предвид неговите природни карактеристики. Под природни карактеристики се подразбираат: автентичност, репрезентативност, интегралност, пределските вредности и разновидност.

Истражуваното подрачје е третирано како предел кај кој се издвојуваат низа одделни пределски комплекси чии елементи создаваат единствена претстава за неговите вредносни карактеристики. Во пфатот на регионот Демир Капија издвоени се седум пределски типа и тоа: рамничарски, речен, крајбрежен, клисурест, ридски (брановиден), шумски и карпесто-гребенест тип.

Рамничарскиот пределски тип е застапен во Демиркапиското поле. Него во најголем процент го преставуваат аграрни комплекси (обработливи површини), додека само местимично се одржале фрагменти од тревните екосистеми (ливади и пасишта). Со интензивното земјоделско производство и честото менување на земјоделските култури пределот изобилува со колоридност, мозаичност и поливалентност.

Речниот пределски тип е застапен во сливот на р. Вардар со притоците чии делници минуваат на просторот кој е во рамките на регионот Демир Капија. Во зависност од висинската разлика, геолошките и геоморфолошките карактеристики на теренот се оформиле неколку подтипови на речниот предел. Така р. Вардар минува низ делница која е типична за клисура, т.е. Низ Демиркаписката клисура. Делниците на реките Бошавица, Дошница и др. помали рекички минуваат низ терени обраснати со шумска вегетација, односно крајбрежна дрвенеста и тревна вегетација. Тоа им дава посебен естетски изглед типичен за речни предели.

Крајбрежниот пределски тип е оформен вдоль речните теченија на посочените водотеци во овој регион. Тој се нијансира во зависност од составот на подлогата и окружувањето. Заедно со речниот пределски тип формираат интегрален пределски комплекс карактеристичен за Средното Повардарие.

Клисурестиот пределски тип е претставен со клисурата на реката Вардар позната како Демиркаписка Клисура (Железна Porta/Врата). Таа претставува единствена геоморфолошка целина-една од најживописните клисури во нашата држава. Со своите геоморфолошки форми и облици таа буди неповторливи естетски чувства кај посетителите.

Ридестиот (брановиден) пределски тип се надоврзува на наведените пределски типови. Со своите брановидни форми и делумната покриеност со жбунеста, дрвенеста, односно тревна вегетација тој доминира во просторот означен како Демиркаписко предгорје.

Шумскиот пределски тип претставен е со зелен шумски појас кој ги опкружува ридестите подрачја. Често пати тој во овој локалитет клинесто навлегува помеѓу ридестите и аграрните типови. Во најголем процент тој е застапен како пределски тип со светли листопадни шуми, но на одделни места мозаично се застапени и иглолисни видови, посебно смрека и дива фоја. Сето тоа му дава посебен естетски изглед на пределот и пошироко на регионот.

Карпесто-гребенски пределски тип е застапен на три локации и тоа над Демиркаписката Клисура (северна страна), локалитетот Мал Крастavec и локалитетот Голем Крастavec. Тоа се геоморфолошки форми и облици кои со својата импозантност и висина многу јасно се издвојуваат од останатиот простор. Од естетски аспект тие се валоризирани како единствени и неповторливи природни творби. Заедно со Демиркаписката Клисура формираат поливалентен природен пределски комплекс чии естетски вредности се вбројуваат во најзначајните европски и светски места (области) со специјално значење.

6.1. РАСТИТЕЛЕН СВЕТ

Растителниот свет или флората на Земјата ја сочинуваат сите растителни видови на некоја одредена територија. Растителниот свет во Демиркапискиот регион ќе го разгледаме според неговите природни целини, односно, оние целини кои се погодни за туристичка валоризација.

Во поново време потенцијалните туристи ги интересира и биолошката разновидност или биодиверзитот, што порано беше карактеристика само за научниците.

Доминантни шуми во подрачјето на овој регион се ксерофитските мешовити зимзелени грмушки (псевдомакии) и термофилосни четинарски дабови шуми. Псевдомакиите, како вегетациски тип, се застапени со дабовата заедница Кермес, зимзелен грмушковиден даб. Многу важен тип на псевдомакија претставуваат површини под грмушки од Грчка смрека на карпести локации, особено во Кањонот Демир Капија.

Дабовите шуми (шуми од Пубесцентен даб и Ориентален габер) се простираат на поголеми височини (над 300 m).

На целото подрачје што е предмет на анализата, на бреговите на реката и на потоците растат крајбрежни шуми и грмушки. Најзначајни типови на живеалишта се Ориентално-шумските рамничарски површини и појасите по должината на реките, доловите и рамнините. Стоини и појаси со врба обично ги зафаќаат бреговите на Реката Вардар во долните делови на долината. Површините си зимзелени дабови грмушки и песок претставуваат важни живеалишта за разновидноста на птичјите видови. Сувите тревести површини во подрачјето зафаќаат мали површини, но нивната важност произлегува од доминантноста на едногодишните растителни видови и мошне богатата фауна (европски приоритетен тип на живеалиште).

Карпестите површини се населени со одредени растителни заедници во пукнатините на карпите, кои се многу ретки, а некои се единствени за кањонот Демир Капија.

Јас најмногу ќе се задржам на оние видови што се најзначајни за туризмот, особено на шумите како и одделните реликтни и ендемични видови. Во границите на регионот, во шумите, шикарите и пукнатините на карпите, како и покрај реките се констатирани над 200 видови дрвенести и зеленести растенија. Овој број знатно би се зголемил ако се земат во предвид и видови кој растат по ниви и напуштени земјоделски површини. Најзастапени се следните листопадни видови : дабот, габерот, прнарот, а помалку се застапени буката и борот. Најголемото флористичко богатство се наоѓа на источните падини на ридот Крастовец, т.е. Во сливот на Клисурска Река, а најспецифична флора е сконцентрирана на северните падини на Крастоец т.е на стрмолиците на реката Вардар.

Според Медвејев и Пунцер(1989) на подрачјето кое го опфаќа Демир Капија, се застапени два пределски типови(биоми):

- Предел на медитеранските зимзелени шуми и макии
- Предел на субмедитерански широко лисни шуми и шибјаци.

6.2. ЖИВОТИНСКИ СВЕТ

Зоогеографија е дел од биогеографијата која ја проучува и ја објаснува распостранетоста на животинскиот свет на Земјата. Распостранетоста на животинскиот свет е во тесна врска со географската средина. Некои поединечни видови воглавно се распостранети како резултат на физичко-географските фактори.

Во Демиркапискиот регион, разновидните природни услови условиле регионот да стане живеалиште и засолниште на најразнообразни фаунистички елементи и видови. Додека флората претставува во најголема мера база за рекреативниот туризам, дотогаш фауната игра незаменлива улога во формирање и планирање на одредени видови туристички промет.

Диверзитет на животинскиот свет кај Демиркапискиот регион, исто така се одликува со инзворедно богатство на безрбетни и рбетни таксони. Клисурата Демир Капија и поширокото подрачје на Демир Капија се долго познати како извонреден орнитолошки локалитет на кој може да се сретнат голем број ретки и загрозени птици грабливки и воопшто птици во Р.Македонија, Балканот и Европа (Doflein 1921, Stresemann 1920). Посебно се истакнуваат: белоглавиот мршојадец (*gyps fulvus*), египетски мршојадец (*neophron percnopterus*), златен орел (*aquila chrysaetos*), орел змијар (*circus gallicus*), лисест глупчар (*buteo rufinus*), разни соколи (*falco peregrinus*, *Falco naumanni*), како и други ретки видови птици. Животинскиот свет се смета како основа за развој на ловниот и риболовиот туризам, меѓутоа во поново потенцијалните туристи како што споменаваме ги интересира и биолошката разновидност, што порано беше карактеристично само за научниот свет.

Слика : Белоглав орел кај Д.Капија
(фото. www.panoramio.com)

Белоглав мршојадец- Статусот и биологијата на белоглавиот орел е детално проучена на подрачјето на Демир Капија и во општо во Р.Македонија (Grubac 1990-2000) . Гнездилка станарка. Утврдено е дека во кањоните на Вардар и Иберлиска Река се наоѓаат најзначајните места на колонии во Р.Македонија, чија бројност се движи од 18-22 гнездечки пара. Забележано е дека во 2001 год. на падините на планината Серта, атар на село Конче се убиени две птици од белоглавиот орел. Птиците се однесени на препарирање во Природнонаучниот Музеј на Р.Македонија. Овој вид бара специјална заштита.

Валоризацијата на природните станишта од природнонаучен, заштитарски или туристички аспект подразбира претходно познавање на квалитативниот и квантитативниот состав, во случај, на застапеноста на различните видови птици на просторот што го вреднуваме.

Географската положба и посебните климатски услови придонеле реонот на Демир Капија да биде живеалиште на поголем број преставници од различни животински видови. Од дивечот застапени се зајакот, еребицата полка и камењарка и фазанот, а од преселениот дивеч препелица шумски шљуки, грлици, диви шатки и др. Пошумениот планински реон е постојано место за живеење на диви свињи, срни, волци, лисици, куни, диви мачки итн.

Богатиот воден фонд кој го сочинуваат неколку реки во Демиркапискиот регион, меѓу кои и реката Вардар, е предуслов и инспирација за голем број вљубеници во речниот риболов да доаѓаат и

уживаат во риболовот. Големiot интерес за спортски риболов најмногу ја развивала страста на бројните риболовци поради изворедно богатиот и квалитетен фонд на риби во Демиркапискиот регион. Најголема атракција и задоволство на секој спортски риболовец е уловот на поточната пастрмка на планинската река Дошница, како и сомот и друга речна риба во река Вардар. Има повеќе видови на риба и тоа: сом, крап, мрена, клен, бојник, јагула, белвица, карас, попадика, пастрмка, кркуш, мрена и др.

Слика : Реката Бошава кај Д.Капија
(фото.Б.Глигорова)

Во таа смисла, уште еднаш укажуваме на фактот дека местата со очувана биолошка разновидност на природните екосистеми мора да заземаат поважно место во презентирањето на вредностите на еден простор и планирање на туризмот, на што досега не е обрнувано внимание иако истите имаат многу поголемо значење и се во директна врска со постоењето на човекот воопшто.

Иако ловот и риболовот, можат да се издвојат како самостојни туристички мотиви, во единство со некои други мотиви, нивната туристичка вредност е многу поизразена. Поради тоа можноста за подводен и различни други форми на спортски риболов преставуваат важен елемент во валоризацијата на хидрографските туристички мотиви, како што и различните можности залов ги зголемуваат туристичките вредности на планините и шумите.(Lazarić L., Kosic K., 2004)

V. АНТРОПОГЕНИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ КАКО ФАКТОР ЗА ТУРИСТИЧКА ВАЛОРИЗАЦИЈА

Антропогените вредности се исклучително важни елементи (фактори) за туристичкото планирање. За разлика од природните ги задоволуваат претежно културните потреби на човекот. Антропогените вредности (создадени вредности) се битни чинители за човечкиот развој, па според тоа и за туризмот.

Културно-историските споменици може да делуваат самостојно или во состав на останатите туристички вредности со кои се карактеризира еден простор како што е Демиркапискиот регион.

Демиркапискиот регион не располага со некое позначајно споменичко богатство, меѓутоа и тоа што го има е со различна туристичка вредност, така да постојат објекти кои можат самостојно да привлекуваат туристи, а други во значителна мера влијаат врз туристичката понуда како комплементарни мотиви.

Антропогените вредности во најголема мера влијаат за задоволување на културните потреби на човекот. Голем број туристи се

вклучуваат во туристичките движења мотивирани од желбата да ги задоволат нивните културни потреби, односно да го запознаат и историското и културното наследство на некои земји, или региони, како и достигнувањата од различни области од културата, архитектурата и уметноста.

Бидејќи, создадените вредности навлегуваат во сите пори на човековото живеење и служат за различни намени, ќе ги разработиме оние вредности кои се впечатливи, атрактивни, куриозитетни, и специфични за овој простор. Такви е културно-историските, етносоцијалните и манифестационите мотиви.

Новата историја во развојот на Демиркапискиот регион започнува од 2007 год. Со реализација на проектот Туристичка и бизнис дестинација „Royal City- Demir Капија“, која ќе се гради во две фази:

Изградба на Винарија- ослонувајќи се на традицијата долга 80 год., во производство на грозје и инзворедно квалитетни вина, главната цел е да се продолжи традицијата која кралот Александар Караѓорѓевиќ ја започнал далечната 1928 год во Демир Капија со капацитет од 5 милиони литри да понуди на европскиот пазар, па и пошироко во светот, вина со висок квалитет и препознатлив квалитет KINGS WINES, како и управна зграда во која ќе бидат сместени:

Слика: Винарија „Агропин“ - Демир Капија
(фото. Б. Глигорова)

Балкански Кралевски центар за дегустација на вино, промовиран уште од 2000 год.

Модерен ресторан, во кој ќе се служат специјалитети богати и оригинални од македонската и балканската кујна, и ќе се конзумира квалитетно кралско вино (Kings Wines).

Лабораторија за испитување на квалитетот на грозјето и вината

Музеј на вината или **Куќа на традицијата**, во чиј состав ќе работи **Сувенирница**, која треба да им презентира на странските туристи за богатата традиција на градот и регионот за производство на вина.

Слика: Винарија “Попова Кула”-Демир Капија
(фото.Б.Глигорова)

Главната цел е објектот да биде посебно дело кое нема да може да се види на друго место. Цистерните за вино да бидат закопани под земја, додека објектите во склоп на Винаријата да бидат ѕидани од природен материјал од кршен камен и ќе имаат изглед на им перијален објект.

Високо квалитетните вина со заштитено географско потекло, со препознатлив бренд, за потребите на дегустаторите со префинет вкус.

Во другата фаза ќе се гради

Луксузен хотел-(со 5 *), кој ќе се сосостои: еден кралски апартман, два класични апартмани, 50 сби и.т.н., со сите пропратни објекти, кои се статусни симболи на хотел од оваа категорија.

Спортски терени - базени, тенески игралишта, терени за ракомет, кошарка и фудбал, терени за голф и др.

Ергела за расни коњи – терени за коњички спортови.

Кралска населба (Royal City) – луксузна населба со вили, која ќе може да се изнајмува или продава на угледни светски бизнисмени.

Со самото тоа ќе се створат одлични услови за развој на туризмот, пред се : еко туризам, селски, планински туризам (со професионални лиценцирани водичи за таа работа), деловен туризам – организирање на разни деловни манифестации: деловен форум, научни и стручни предавања, промоции, семинари, мини саемски манифестации, конгреси и.т.н., со посебен акцент на вински туризам.

Слика: Национален ресторант во Демир Капија
(фото.Б.Глигорова)

Стопанскиот развој на една земја има место и улога во туризмот. Атрактивните вредности кои се наменети првенствено за туризмот се терциерните дејности, кои покрај туризмот, ги опфаќаат и услужните активности пред се угостителството, сообраќајот, здравството, образованието, јавните служби, трговијата, банкарството и останати лични услуги.

ПРЕГЛЕД И РАЗВОЈ НА МОЖНИТЕ ВИДОВИ ТУРИЗАМ ВО ДЕМИРКАПИСКИОТ РЕГИОН

1.Културен туризам

Значаен дел од социјалниот, културниот и економскиот живот на одделни општествени заедници претставува културниот туризам. Тој се

остварува преку употребата на културните и природните добра како понуда на посетителот за креативно значење и уживање на она што претставува идентитет на еден народ или општествена група.

Културниот туризам е специфичен облик на туризам кој опфаќа патувања на туристите надвор од нивното постојано место на живеење мотивирани од интересот за култура. Како мотиви тука се вбројуваат историјата на одредени региони и населени места, уметноста, археолошки локалитети, разрушени села и градови, обичаите и културата на некој народ. Културното наследство е единствено и незаменливо, па неговото уништување претставува губиток за универзалната култура

3. КРАТОК ОСВРТ ВРЗ ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ

Од археолошките испитувања досега се нема откриено кој би го потврдил името на античката населба која се наоѓа во Демир Капија Единствено расположливо име кое го имаме е **Стенае** кое значи Теснец

Клисуре, словенското име **Просек** кое се задржало до средниот век, па покасно се до земјотресот 1931 го носела името **Бања** (Демир Капија лежи на подземно езеро со термална вода), и на крај турскиот назив **Демир Капија** во превод Железна врата.

Слика :6 Античка населба-Просек
(извор. www.wikipedia.com)

Демиркапискиот регион, како составен урбан простор, стар е преку 5000 год. Континуирано животот на Демир Капија датира од неолитот, преку античкиот и средниот век, потоа во времето на османлиските власти, се до 1913 год., кога после Втората Блаканска војна, Демир Капија преминува во кралски имот на Александар I Караѓорѓевиќ. Можеме слободно да кажеме дека Демир Капија претставува недопрена ризница на историски богатства. Тоа го потврдува Археолошкиот комплекс составен од 62 регистрирани археолошки локалитети.

Во Хомеровата Илијада единствено место кое се спомнува од Македонија е Демир Капија, преку пајонскиот кнез Пирахајм. Најстарото население веројатно било сродно со предгрчкото население во Ереја, потоа доаѓаат Тракии, Илири, Пајонци, Пелагонци и др. Како најстара населба е забележана и „Аксиос Стенае“. Античката населба се наоѓала на широкиот и плодороден реон од двете страни на реката Бошавица, од нејзиното устие во Вардар до селото Будур Чифлик.

Слика: Пајонски монети во Музеј на Демир Капија
(фото.Б.Глигорова)

Меѓутоа во животот и развојот на Демир Капија постојат само два многу значајни периоди:

Првиот период опфаќа од 1918-1941 год., кој период преставува златен период развој на Демир Капија.

Другиот период од 2007 год. па до денес, таканаречена Нова историја за Демир Капија која ќе започне со изградба на туристички бизнис центар- Демир Капија.

Најзначајниот дел од тој период всушност е периодот на Втората Балканска Војна кога за Демир Капија интерес покажува српската кралска династија Караѓорѓевиќ. Со воспоставувањето на новата власт дошло до значајни промени на населбата Демир Капија која добива статус на Општина. Обновена била железничката станица, изградена нова зграда на пошта и отворени неколку трговски друштва, хотел и болница, кој на населбата и дале нов облик на градско обележје. Коренити промени на економски план во Демир Капија, настануваат после купувањето на земја, од страна на кралот Александар I Караѓорѓевиќ, и негово претворање во приватен имот.

Слика: Демир Капија во минатото

Кралот покажувал интерес за тоа земјиште уште од 1926 год., кога испратил група експерти во Македонија да ја изберат таа локација на која би формирал модерна зњемјоделска приватност, како дополнување на еколошката потреба за квалитетни црвени вина, за формирање на винарски подрум. Помеѓу повеќе локации, како најдобра за таа цел била избрана Демир Капија. Кралот во 1928 год. Го купил тоа земјиште во површина од 2700 хе. од турските бегови Усни Бег и Мемед Бег, и веднаш е започнато со изградба на две управни згради, современ вински подрум со 150 000- литри (прва на Балканот),магацини, модерна ергела за расни коњи,млин за мелење брашна и др.

4. МАТЕРИЈАЛНА БАЗА ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ

Големо влијание врз туристичкото стопанство има и материјалната база, поточно, освен природните и антропогените

фактори кои всушност претставуваат квалитети од примарно значење за регионот како и комуникативните фактори од кои зависи степенот на достапност на просторот. Ако немаме материјална база, нема да може да се искористи мотивското богатство, ниту да се остварат соодветните финансиски ефекти. Материјалната база опфаќа најголем дел од вкупната туристичка понуда, односно без неа квалитетот и атрактивноста на просторот остануваат недоволно искористени. Основни показатели на туристичкото стопанство, всушност преставуваат материјалната база и туристичкото стопанство. Од нив зависат

Непосредниот релјеф околу Демир Капија, има посебно место во развојот на туризмот кој досега не го добил своето право место во општинскиот развој на населбата. Релјефните особености на овој крај од Тиквешката се извонредни елементи на туристичка активност, како што се претходно споменатата Демиркаписка клисура, ретко убавите карпи, кањоните на Иберлиската Река која се влива во река Вардар во самата клисура и ги дели источните карпести маси на клисурата на два дела, потоа отворот на тунелот што го создава кањонот на Иберлиската река. Убавините на клисурата преставуваат посебна атракција за туристите и минувачите да се восхитуваат на творештвото на природата.

Клисурата е долга околу 19 км., и се наоѓа помеѓу Тиквешката котлина на северозапад и Бојмија на исток. Страните и се изградени од од модри шкрилци, преку кои лежат слоеви на модра крупна вар со мезозојска старост. Високи се до 1000 м. и се многу стрмни. Најстрмни се во камениот дел при влезот на Вардар во клисурата.

Слика: Демиркаписка Клисура

Посебен елемент за идниот развој на туризмот преставуваат природните реткости на овој крај, т.е. Спелеолошките природни појави кои се создадени во варовничките маси на Демиркаписката клисура. Во овој дел на Демиркаписко постојат повеќе спелеолошки појави – пештери, кои биле познати на населението уште одамна, но недоволно се испитани и проучени можностите за нивната туристичка експлоатација. Познати се повеќе пештери од кои поголеми и позначајни се Бела Вода и Горни и Долни Змејовец. Овие пештери преставуваат природни реткости кои можат да се користат во туристички цели. Бела Вода е најголема пештера во Демиркаписко со вкупна должина на двата канала 955 м (долни канал 722 м и горни канал 233 м). Змејовец е помала пештера, но е богата со пештерски накити- сталакмити и сталактити.

Од пештерите најпознати и делумно истражени се Горни Кростоец и Бела Вода лоцирана непосредно до старата траса на патот за Гевгелија. Карсниот подземен хидропотенцијал не е соодветен на

површината на карсниот масив што резултира со ретки појави на празнење на карсниот издан. Најпознати се изворите над населеното место Клисуре каде што истите се од контактен тип и варираат во зависност од количините на водениот талог. Постојат уште две пештери Долни Горни Змејовец, едната Долни Змејовец е со должина од 40 м., и има религиозно значење за мештаните. Втората Горни Змејовец е со должина од 150 м., и се наоѓа на надморска височина на 701 м. Пештерата е богата со драпери, сталактити и сталакмити, со што може да се споредува со Постоинската Јама во Словенија.

Она што е интересно и предизвикува внимание за секој посетител е постоењето на пештерите во Демир Капија, кој за жал не се сеуште доволно истражени и проучени и достапни за пошироката јавност. Во Клисурата постојат повеќе пештери, од шест се на левата долинска страна, а три се во ридот на Кростоец. Најинтересна е пештерата “Бела Вода” расположена покрај стариот пат за Гевгелија. Вкупната должина на пештерските канали изнесуваат 955 м. Дното на долниот канал постепено се издига, на места се проширува во галерии, а некои имаат урнати карпи од таванот, кои оделува од горниот канал. Долниот канал нема пештерски накит, бидејќи е млад по својот постанок, а по дното има песоци, што укашува на повремени водотек низ пештерата. На крајот на каналот е Маргаритино Езеро со пречник од 8 x 12 метри и различна длабочина од 4 до 8 метри. Горниот канал на некои места има пештерски накит.

Од обилното природно културно историско наследство во повардарскиот регион посебно се издвојува споменикот на природата “ Демир Капија” кој претставува значаен ресурс за развој на туризмот. Долгогодишната традиција за производство на вино овозможува развој на винскиот туризам.

6. ПРОЕКЦИЈА НА ОБЛИЦИТЕ НА ТУРИСТИЧКИОТ ПРОМЕТ

Туризмот е издвоен како приоритетна област за интервенција во Општина Демир Капија, имајќи ја предвид богатството со природни вредности во Општина Демир Капија, односно постоење на археолошки и спелеолошки наоѓалишта, постоење на ретки животински видови од кои особено се истакнува белоглавиот орел како единствен вид на ваква птица во Европа, кој е заштитен со закон.

Качувачкиот локалитет Демир Капија е сместен на клисурата, под самите карпи поминува автопатот Скопје- Гевгелија. До насоките може да се стигне од паркингот помеѓу двата тунела. Во правец од Скопје па кон лево се наоѓаат насоките во секторот А, а пак од десната страна на паркингот во правец од Скопје, се маоѓаат насоките од секторот Б.

*Слика : Алпинистички туризам
на Демиркаписката Клисуре
(извор:фот.Б. Глигорова)*

Демир Капија има голем потенцијал за алтернативен туризам, бидејќи е богата со археолошки, спелолошки локалитети, има богатство на флора и фауна како и убавата клисура, но за да оваа област се развие потребно е да се испитаат можностите за кои и каков вид на туризам треба да се развие и промовира. Затоа се предлага изработка на една сеопфатна студија која ќе ги анализира потенцијалите и ќе предложи можни концепти за развој на некои видови на алтернативен туризам, како што е алпинизмот, ловниот, кајак на дивни води, риболовниот, историскиот, руралниот, вински, спортски и сл.

*Слика : Кајак на дивни води на р.Вардар
кај Демиркаписката клисура
(извор:фот.Б. Глигорова)*

Со самото тоа Демир Капија треба да работи на сериозни промовирања на она што се нејзини природни богатства, а сето тоа треба да биде подржано со соодветни сместувачки и инфраструктурни капацитети, што ја прави оваа цел комплексна. Маркирањето на риболовни, ловни, спортски траси, уредување на видововци, уредување на камп терени се активности кои треба да се базираат на добро промислена и пресметана туристичка агенда.

ЗАКЛУЧОК

Еколошки чистата средина, прекрасните предели, инзворедната географска положба, винариите Агропин и Попова кула, одличните сообраќајни врски, близината на најголемиот зимско спортско-рекреативен центар Кожув, во Југоисточна Европа.

Еколошко културниот туризам може да има значајна улога во развојот на Општината и затоа е потребно активно да се промовира неговиот развој и да се превземаат активности со цел привлекување на што повеќе туристи. Изобилството од природни реткости во Општина Демир Капија, археолошките и спелеолошките наоѓалишта, ретки животински видови, богатата флора и фауна, како и убавата клисура само го потврдуваат фактот дека во Демир Капија може да се развива еколошки-културен туризам. Општината треба да работи на сериозно промовирање на она што се нејзини природни богатства, а сето тоа треба да биде подржано со соодветни сместувачки и инфраструктурни капацитети. За таа цел потребно е да се направи стратегија за развој на еколошкиот туризам, како и влијанието на овој вид туризам врз животната средина.

Во лето особено за празникот Голема Богородица, Демир Капија е рај за луѓето од сите краеве на Р.Македонија, се организира панаѓур со разни манифестации од голем број културно уметнички друштва. Градот е достапен и за посетителите кои патуваат со воз, со автобус или автомобил. Посетителите можат да избираат од одличниот избор на македонски специјалитети во ресторани и кафулиња и да уживаат во прекрасната природа на Демир Капија

За Демиркапискиот регион може да заклучиме дека има потенцијал за туристичка валоризација пред се во доменот на природно-

географската условеност во развојот на туризмот, надополнет со општествено-економските атрактивни вредности, а од ова може да заклучам дека туризмот е комплексна појава која што произлагува и се развивала со развитокот на човештвото, претставува пред се сложен социо-економски и општествен феномен кој просторно (природно-географски) и временски се манифестира во различни форми и содржини.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Мијалов Р. (2010):** Природно географски основи на туризмот, Селектор, Скопје
2. **Мариновски Н.(1992):** Туристичка географија, Просветно дело, Скопје
3. **ПановН. (2007):** Географија на Европа, 340-349 Селектор, Скопје
4. **ПановН. (2006):** Основи на туризмот, Селектор, Скопје
5. **ПановН. (2002):** Одржлив развој и туризмот, Географски разгледи, кн.37, Скопје
6. **ПановН. (2001):** Туризмот и животната средина, Географски разгледи, кн.36, Скопје
7. **ПановН./Темјановски Р. (2006):** Сообраќајна географија, Селектор, Скопје
8. **ПановН./Штетик С. (2008):** Туристичка географија, Селектор, Скопје
9. **ПановН.(1996):** Развојот на Туризмот во Република Македонија, Зборник од I Конгрес на географите на Република Македонија, Охрид 26-28 Декември 1995, стр.311-322, Македонско геграфско друштво, Скопје
10. **ПановН. (1998):**Методологија на географските основи на планирањето на туризмот, Институт за Географија, ПМФ Скопје
11. **Стојмилов А/Мариноски Н. (1999):** Основи на Туризмот, Просветно дело, Скопје
12. **Стојмилов А(2011):** Географија на Република Македонија, Бато и Дивајн, Скопје

13. **Штетик С(2008):** Менаџмент туристичке дестинације, Белград
14. **Влаховиќ С(2006)** Менаџмент-хрестоматија, Универзитет Медитеран, Бар
15. **Whiting P.D. (1973)** ,Munzen von Byzanz, Munchen
16. **Микулчиќ и(1982),**Хелинистички тврдини во Демир Капија и Бабуна,Год.зборник,кн.34,стр.127-132 на Филозофскиот Факултет,Скопје
17. www.google.com
18. www.wikipedia.com/
19. <http://www.makedonskibiseri.com>
20. <http://www.manorhouses.com/unesco/whbelem.html>
21. <http://www.panoramio.com/photo/6293022>
22. <http://www.climatetemp.info/>
23. **Престој** на Билјана Глигорова во Демир Капија